

2.3 Нетикет (Онлайн-етикет) – це система правил культурної взаємодії в мережевому середовищі.

Сутність та значення Нетикету

1. Роль у комунікації та навчанні: Онлайн-етикет є частиною навчального змісту, зокрема, в темах, присвячених соціальним мережам та онлайн-спілкуванню. Обґрунтування важливості дотримання онлайн-етикету є однією з очікуваних навчальних навичок.
2. Протидія деструктивній поведінці: Нетикет використовується як інструмент протидії мові ворожнечі і кібербулінгу. Дотримання онлайн-етикету є важливим для забезпечення психологічного добробуту і безпеки в кіберпросторі.
3. Соціальна відповідальність: У мережевому суспільстві формуються нові форми соціальної відповідальності, зокрема, цифрова етика. У зв'язку з військовим часом може обговорюватися створення «Нетикету» воєнного часу.
4. Особливості спілкування: В інтернет-середовищі виникають нові правила міжособистісних відносин. Неконфліктна мовленнєва поведінка, спрямована на пошуки компромісу, високо оцінюється віртуальною спільнотою. У той же час, стиль викладу та вживання етикетних елементів можуть по-різному розумітися учасниками, що іноді провокує непорозуміння.

Основні правила онлайн-етикету

Дотримання етики спілкування та ввічливість є необхідними в електронному листуванні. Загальне правило поведінки в мережі таке: завжди поведіться у мережі так, як би ви хотіли, щоб поводитися з вами.

Ключові рекомендації щодо поведінки в мережі:

- Уникайте тексту у верхньому регістрі (КАПС): Не застосовуйте текст, набраний у ВЕРХНЬОМУ РЕГІСТРІ, в електронних листах. У мережі це сприймається як крик, що може прикро вразити співрозмовника. Використання великих літер ("капсу") у віртуальному спілкуванні повсюдно трактується як підвищення голосу, або ж може застосовуватися лише для заголовків, назв або ВИДІЛЕННЯ певних слів.
- Уникайте спаму: Не розсилайте листи з будь-якою інформацією незнайомим людям без їхнього прохання. Це сприймається як "спам" і засмучує користувачів мережі.
- Поважайте співрозмовників: Відстоюйте свою точку зору, але не ображайте своїх співрозмовників. Грубіяни, які допускають нецензурні вирази, не вміють лаконічно викладати думки або ображають інших, не приймаються віртуальною спільнотою.
- Стиль комунікації: У електронному спілкуванні часто реалізується KISS-принцип (*Keep It Short and Simple* — дотримуйтеся стислості та простоти), що

Конспект лекції «Нетикет (Онлайн-етикет) – це система правил культурної взаємодії в мережевому середовищі».

передбачає використання термінів, еліптичних конструкцій та скорочень для економії мовних засобів та досягнення інтерактивності. Формули мовного етикету в електронній кореспонденції можуть варіюватися від офіційних (наприклад, *Dear Mr. X; Best regards*) до розмовних або фамільярних (наприклад, *Hello; Thanks*).

Слід також пам'ятати, що онлайн-етикет може мати особливості в різних країнах.

Кібербулінг є однією з ключових загроз у сучасному цифровому світі, особливо для дітей та молоді. Цей феномен є частиною навчального змісту, спрямованого на формування культури безпечного спілкування та протидії деструктивним впливам у кіберпросторі.

Визначення та особливості кібербулінгу

Кібербулінг (або **кібермобінг**, інколи **Інтернет-мобінг**) — це поняття групового кібербулінгу, під яким розуміються умисні образи, погрози, дифамації та повідомлення іншим даних, що компрометують особу в колективі, які здійснюються за допомогою сучасних засобів мобільної комунікації, як правило, протягом тривалого періоду часу. Це форма цифрового насильства, де люди використовують інтернет і соціальні мережі, щоб образити когось або когось зашкодити.

Кібербулінг розглядається як форма віртуальної агресії.

Основні відмінності кібербулінгу від традиційного мобінгу:

1. Кібермобінг не має тимчасового або географічного обмеження. Нападки не закінчуються після школи або робочого дня. Кіберхуліган цілодобово має прямий доступ до жертви через технічні засоби (мобільний телефон, соціальні мережі, електронна пошта), і жертва не захищена навіть вдома.
2. Розмір аудиторії та поле поширення кібермобінгу значно ширші, оскільки контент швидко копіюється і поширюється в мережі, і його важко контролювати та нейтралізувати. Навіть контент, про який давно забули, може знову потрапити на очі громадськості.
3. Кіберзлочинець часто діє анонімно, що забезпечує йому уявну безпеку і нерідко збільшує термін його негативної активності. Незнання, хто третирує, може залякати жертву та позбавити її спокою.

Конспект лекції «Нетикет (Онлайн-етикет) – це система правил культурної взаємодії в мережевому середовищі».

Мотивами для вчинення кібермобінгу можуть бути:

- Щоб не стати жертвою мобінгу, люди часто приєднуються до активної, сильної групи.
- Потреба виділитися, завоювати вплив і престиж у групі.
- Потреба показати свою перевагу.
- Наприклад, негативно прокоментувати чийсь фотографію.
- Можливість проєктувати його на іншого.

Кібербулінг реалізується через різні канали комунікації, і його форми можуть бути специфічними для кожного інтернет-сервісу.

Технологія / Канал	Форми зловживання (Різновиди кібербулінгу)	Джерела
Електронна пошта (E-mail)	Розсилка злих, негативних або непристойних повідомлень/матеріалів. Злом акаунту для використання його для розсилки або видалення.	
Мобільні телефони	Систематичні анонімні дзвінки та відправка образливих або загрозливих повідомлень (SMS/MMS). Зйомка компрометуючих фото- і відеоматеріалів та їх публікація (наприклад, <i>Happy Slapping</i>).	
Миттєві повідомлення (IM)	Розсилка образливих, загрозливих або непристойних повідомлень/файлів.	
Чати / Соціальні мережі	Написання образливих коментарів до фото, відео, на стіні користувача. Поширення непристойного контенту. Злом чужого акаунту, редагування його з метою очорнити іншу людину. Створення фальшивого профілю для третирування. Створення груп, в яких навмисно ігнорують певних людей. Тролінг і перепалки.	
Відео-портали	Публікація непристойного, компрометуючого, ганебного відео/фото іншої людини (особливо після розриву відносин).	
Вебкамера	Зйомка непристойного відео та його розсилка. Примушування молодих людей до непристойних дій.	

Конспект лекції «Нетикет (Онлайн-етикет) – це система правил культурної взаємодії в мережевому середовищі».

Ігрові портали	Свідоме вибирання досвідченими гравцями слабких суперників і вбивство їхніх персонажів. Навмисне вилучення гравця з групи або ігрових подій.	
Сексуальні загрози	Сексуальні теми кібербулінгу, сексуальна експлуатація. Грумінг (grooming) — вибудовування фальшивих дружніх чи родинних відносин, щоб дізнатися особисту, інтимну інформацію, або небезпека переслідування поза мережею.	
Інші види	Нападки і погрози. Приниження і заклики до самоушкодження.	

Стратегії та способи протистояння кібербулінгу

Протидія кібербулінгу є важливою складовою навчальних програм і вимагає комплексного підходу, що включає медіаграмотність, психологічний захист та конкретні технічні дії.

I. Превентивні заходи (Налаштування безпеки та критичне мислення)

1. Розвиток критичного мислення та медіаграмотності (необхідно навчити учнів критично мислити, розпізнавати маніпуляції та захищати особисті дані. Удосконалення знань у сфері медіакомпетенцій батьків і педагогів є найкращою профілактикою).
2. Дотримання правил онлайн-етикету («Нетикет») (Важливо обґрунтувати необхідність дотримання онлайн-етикету як засобу протистояння кібербулінгу).
3. Захист персональних даних:
 - ✓ Не розголошуйте персональну інформацію (повне ім'я, номер телефону, адресу, особисте фото, фото родини/друзів).
 - ✓ Вказуйте мінімальну кількість інформації про себе.
 - ✓ Встановіть закритий (приватний) акаунт у соціальних мережах, щоб уникнути небажаних контактів, хейтспічу та кібербулінгу.
 - ✓ Ніколи не пізно розповісти дорослим, якщо вас хтось образив.
4. Використання надійних інструментів:
 - ✓ Встановіть надійні унікальні паролі для кожного акаунту і періодично їх змінюйте.
 - ✓ Використовуйте багатофакторну автентифікацію (MFA).
 - ✓ Будьте обережними з підозрілими повідомленнями та посиланнями.

Реакція на кібербулінг (стратегії протистояння)

Конспект лекції «Нетикет (Онлайн-етикет) – це система правил культурної взаємодії в мережевому середовищі».

При зіткненні з кібербулінгом слід діяти швидко та послідовно, щоб запобігти ескалації конфлікту.

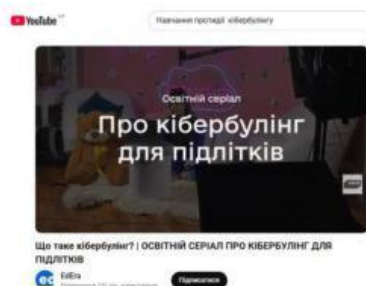
1. Відсутність реакції зменшує силу того, хто ображає. Тролі це роблять, бо їм нудно, і якщо ми не реагуємо, вони втрачуть інтерес і підуть геть.
2. Заблокуйте акаунт кривдника. Якщо вас автоматично додали до невідомих груп, негайно видаліться та блокуйте їх.
3. Зробіть скріншоти або збережіть іншим чином усі повідомлення/контент, що містить цькування, оскільки словесні аргументи чи прохання дати спокій не матимуть шансів у боротьбі з анонімною групою.
4. **Звернення по допомогу до дорослих:**
 - ✓ Необхідно розповісти про цькування дорослому, якому довіряєте (батькам чи вчителям). Це особливо важливо, оскільки більшість жертв бояться звернутися по допомогу, щоб не бути повністю ізольованими.
 - ✓ Батьки можуть детально розпитати дитину про інцидент, інформувати школу, а також повідомити поліцію.
 - ✓ За потреби (наприклад, якщо хтось пише з проханням допомоги або виконати спеціальне завдання), варто зробити скріншот і через онлайн-форму звернутися до кіберполіції.
5. **Психологічна підтримка та саморегуляція:**
 - ✓ Жертвам необхідно пам'ятати, що проблема не в них, а в людині, яка ображає.
 - ✓ Свідоме проєктування та втілення системи психологічного захисту сприяє збереженню та підтримці психічного здоров'я.
 - ✓ Слід активізувати свідоме мислення та дорослу позицію, намагатися обдумувати ситуацію та свої дії.

Освітні та ресурсні стратегії

Навчання протидії кібербулінгу є частиною медіаосвіти:

- Існують спеціалізовані навчально-методичні посібники («Кібербулінг, або віртуальна агресія: способи розпізнання і захист дитини») та онлайн-курси («Основи кібербезпеки для школярів»), які містять модулі про кібербулінг та способи захисту.
- Для протидії небезпекам, пов'язаним із сексуальним насильством, існують спеціалізовані освітні портали, такі як #stop_sexтинг.
- Учні повинні розуміти відмінності різних типів груп і вміти застосовувати правила взаємодопомоги в ситуації протистояння кібербулінгу, а також навчати молодших школярів протистояти цій загрозі.

Конспект лекції «Нетикет (Онлайн-етикет) – це система правил культурної взаємодії в мережевому середовищі».

Мова ворожнечі та способи її уникнення

Мова ворожнечі (ненависті) — це явище, протидія якому є ключовим завданням формування культури безпечного спілкування у мережі.

Мова ворожнечі (або **мова ненависті**) розглядається в контексті навчального курсу як один із деструктивних елементів, яким необхідно протистояти, разом із кіберцькуванням (кібербулінгом).

Ознаки мови ворожнечі та протидія їй:

1. У рамках навчання учні мають вміти розрізняти мову ненависті та знаходити заміники простих фраз з елементами мови ворожнечі на аналоги без використання мови ворожнечі.
2. Виникнення мови ворожнечі часто пов'язане з сильними негативними емоціями, зокрема ненавистю і гнівом. Важливо розуміти відмінності у їх проявах та контролі. Саморегуляція є способом інформаційної стійкості, що включає способи управління гнівом.
3. В умовах війни може обговорюватися проблема мови ворожнечі. Актуалізуються питання ставлення до агресора, висміювання/приниження ворога та використання нецензурної лексики, яку деякі можуть сприймати як ознаку пошкодженої психіки чи реакцію на ненормальні обставини війни, коли інші культурні способи вже не діють.
4. Тема протидії мові ворожнечі включена у практикуми, такі як «Нетикет» проти мови ворожнечі і кібербулінгу. На таких заняттях відбувається вправлення у виявленні мови ненависті та її перетворенні на нормальну людську мову.

Критичне мислення в мережевому діалозі

Критичне мислення є ключовим інтелектуальним інструментом для взаємодії в інформаційному просторі, особливо в умовах інформаційного перевантаження, дезінформації та гібридної війни. Це «**наріжний камінь**» медіаграмотності.

- ✓ Критичне мислення — це тип спрямованого мислення, який передбачає:
- ✓ розуміння;

Конспект лекції «Нетикет (Онлайн-етикет) – це система правил культурної взаємодії в мережевому середовищі».

- ✓ аналіз;
- ✓ узагальнення;
- ✓ оцінювання сприйнятого;
- ✓ самостійний висновок та його аргументацію.

Критичне мислення є однією з ключових навичок XXI століття і входить до навчальної програми.

Роль критичного мислення в мережевому діалозі та протидії впливам

1. Протидія деструктивним впливам (критичне мислення необхідне для протидії маніпуляційному впливу медіа та орієнтації в інформаційному потоці. Воно допомагає зберегти незалежність думки в умовах інформаційного перевантаження).
2. Аналіз інформації (авданням критичного мислення є формування імунітету до бездоказовості, замовчання та брехні). Учні повинні вміти:
 - ✓ Розпізнавати однобічну чи перекохану інформацію.
 - ✓ Визначати надійність джерела.
 - ✓ Розрізняти головну та другорядну інформацію.
 - ✓ Виявляти логічну несумісність, спотворення та упередження в інформації.
 - ✓ Порівнювати та зіставляти інформацію з різних джерел.
3. Поведінка в епоху постправди (в умовах постправди (коли емоційна інформація поширюється швидше, ніж факти) та засилля фейків, необхідно піддавати сумніву інформацію в інтернеті і завжди перевіряти те, що ви бачите та чуєте, оскільки інформація в інтернеті часто не перевіряється ніким).
4. Розвиток у мережі (існує спеціальна тема «Онлайнове спілкування і критичне мислення», де обговорюються особливості застосування критичного мислення в інтернет-спілкуванні).
5. Виклики мережевої свідомості (алгоритми соціальних мереж можуть створювати інформаційні «бульбашки» (filter bubbles), які обмежують доступ до альтернативних думок, що, у свою чергу, зменшує рівень критичного мислення). Тому в мережевому суспільстві стоїть завдання навчитися ефективно працювати з інформацією, розвивати цифрову грамотність і критичне мислення.

Тренінг розумного онлайн-спілкування

Тренінг «Критичне мислення в мистецтві мережевого онлайн-діалогу» (або тренінг розумного онлайн-спілкування) є ключовим інструментом для розвитку комунікативної компетентності в цифровому середовищі.

Мета цього тренінгу — навчити учнів мистецтву ведення онлайн-діалогу для психологічного добробуту та формування впевненого/компетентного способу спілкування.

Основні складові тренінгу та навички

1. Активне слухання в онлайн-форматі.

Важливою частиною навчання є навички активного слухання. Вони допомагають попередити непорозуміння і конфлікти. Тренінг включає вправи на усвідомлення суті засобів активного слухання.

- ✓ Перефраз та правило запитання на розуміння перед висловленням ставлення.
- ✓ Давати поради, змінювати тему, давати оцінки, перебивати, розповідати про власний досвід.

2. Критичне мислення в діалозі.

Тренінг включає використання критичного мислення, фільтрації та аналізу медіаконтенту. Учні повинні вміти на практиці застосовувати критичне мислення у спілкуванні, порівнюючи інформацію з різних джерел.

3. Емоційний контроль та управління.

Спілкування в мережі має емоційний стан учасників бесіди як одну з особливостей. Навчання включає:

- ✓ Аналіз впливу емоційного фону на онлайнове спілкування.
- ✓ Зміцнення захисту емоційної цілісності проти персональних нападів (наприклад, використовуючи установку «це мене не стосується»).
- ✓ Тренування емоційної стійкості.

4. Ведення діалогу в конфлікті.

Тренінг пропонує варіанти ведення діалогу із супротивником, зокрема алгоритм переконувальної комунікації — продовження логіки опонента до явного абсурду. Це також включає обґрунтування необхідності довіри і поваги до співрозмовника.

5. Саморегуляція та гігієна.

Тренінг допомагає контролювати час перебування (взаємодії) в мережі та визначати якість взаємодії. Також акцентується увага на вправі «Моя межа прийнятності, або фільтри» — що я не використовую/що не дивлюся/на що не ведуся.

Важливість умов для діалогу:

- ✓ Соціальний діалог є ефективним інструментом для конструктивного вирішення конфліктів і забезпечення порозуміння між спільнотами.
- ✓ Успішний діалог передбачає паритетність позицій, відкритість та прагнення до взаємодії.
- ✓ Симптоми недіалогічності, які можуть заблокувати ефективну комунікацію, включають: прецедентність (заборона критичних дій щодо базових

Конспект лекції «Нетикет (Онлайн-етикет) – це система правил культурної взаємодії в мережевому середовищі».

текстів/істин), верифікація змістів через статусність («хто сказав?»), фантомність (апеляція до авторитету чи емоційного навіювання замість аргументів) та герметичність понятійної сфери (ускладнення розуміння змісту).